

דרוש חינוך לאומי

מיקצת מגורמי המפולת

אפשר שהגיעה העת ליתן את הדעת מחדש על בעיית החינוך הלאומי לנוער. גם האינטנסיביות ויפיי-הנפש למיניהם, שהמונח "חינוך-לאומי" מעורר בהם הלחלה-שוביניסטית מחד גיסא, ואשר מעייניהם האינטלקטואלים בתונים לטיפוח "היישות הפלסטינית" מאידך גיסא, יסכימו — כי במרוצת השנים האחרונות נגרע חלקה של "היישות-הציונית" בתודעת הנוער. ואולי היה מוטב לאזן לפחות בין השתיים למען ההגיונות והסימטריה.

דוקא עתה, כשמשבית-הרוח הרעננים ומדיפי-הקידמה, שאפפנו מהקאמפוסים במערב-אירופה וארה"ב, ריוו את צמאון-הנוער עד תום; כאשר המתירנות ו"המהפכה-המינית" חוגגות גם אצלנו בפרהסיה ובמערטל; כאשר השמאל-החדש מותיר אחריו בחירחוריי-גסיסתו אדמה-חרוכה של ניהיליזם אינדיבידואלי ועשן-מיתמר ממיקטרות הסמים והשלום למיניהן — שמא הגיע הזמן לערוך אתנחתא, לעצור קמעא לשם חשבון נפש, ולתהות מה נותר מהציונות בתודעת הנוער שלנו, להוציא את מרכאותיה הכפולות והמכופלות.

הכירסום בתודעה הלאומית של הנוער אינו תהליך מתמול שלשום, הכשלון החינוכי הלאומי אינו יתום דוקא, אלא יש לו שותפים רבים. יקצר המצע מלפרט את כל המרכיבים שחברו יחד לערער את התודעה הלאומית בקרב הנוער. אנו נסתכן בציון כמה מהם, בידיעה ברורה שכלל לא מיצינו את הבעייה: —

(א) חינוך סכיופראני מעוות בנוסח דו-לאומי כפול: הן של "המולדת הראשונה" לצד "המולדת השנייה", והן של שני לאומים ב"מולדת הראשונה" בדו-קיום חד-ריבוני. חינוך זה היה מנת חלקו של מיגור בלתי-מבוטל בקרב הנוער החלוצי. האידיאולוגיה הדו-לאומית, על שתי השלכותיה, פקעה כבועת סבון עם תום מלחמת ששת-הימים. אולם כל נשכה, כי אלפי בני נוער ינקו אותה עם חלב אימם. ביי-הנחתום האידיאולוגי שטחן, לש ואפה את המרקחת הזאת — הותיר אחריו גם לקט שיכחה ופאה בשדות זרים.

(ב) הזנחה שיטתית של נושאי הציונות בבתי-ה"ס העל-יסודיים בעת ובעונה אחת עם כשלונה החלקי של החדרת "התודעה היהודית" בבתי-ה"ס היסודיים.

(ג) הפיכת חלק נכבד ממוסדות ההשכלה לגופים הסוחרים — מוכרים ידע ומידע. בתהליכים אלה חלה, ללא ספק, השתכללות טכנית, הן של המיכשור והן של השיטות, אולם האמצעים אינם באים במקום המטרה, ודאי שאינם מקדשים אותה, והחינוך הלאומי יוצא נפסד.

(ד) היעדר יעדים לאומיים ברורים ומוסברים בפי פרנסי המדינה וקברניטיה. היעדר תשובות בהירות ומשמעותיות לגבי שאלות-היסוד של המדינה והתנועה הציונית, במקום זאת אנו עדים לגימגומים בבעיות השערה ולהתנצחויות "היסטוריות", שעניינן בחדוש מחלוקות העבר ובחייטוט-מהנה בפצעים שכבר הגלידו.

(ה) עירפול אידיאי, ואולי נבוכות-רעיונית, בקרב מה שמכונה העלית-הרוחנית של העם והמדינה. אם נצטמצם בחוגים מוגדרים של פרופסורים במדעי-הרוח והחברה,

נ.ב.

אין מנגנון בביליוגראפי ו"ספרות-מקצועית" לרשימה הזאת, אך יש לה תחושת מציאות ודחיופת.

גיווכה כי חלק מסויים מאישים אלה משקיעים את משאביהם האינטלקטואליים ולהטם
בבעיית "היישות-הפלסטינית" מצד אחד, ונוקטים בעמדות אפולוגטיות כלפי ישראל
(אחרי שנת 1967) מצד שני. אחרים מתבצרים מאחורי מערכת דיאלקטית מוגנת היטב
של ניסוחים-המקניים, כגון "מורכבות-הבעייה" "היעדר גוני שחור-לבן" וכד'. אין בכך,
כמובן, כל הצעת פתרון למשבר הלאומי, אך יש בכך משום גישה מדעית-סקפטית. חלק
נוסף חרד לתדמיתו האינטלקטואלית בעולם האקדמי המערבי, ולפיכך מתקשה "למכור"
את ישראל בנוסחה הנוכחי. כמובן, היעדר אחדות-דעות במחשבה המדינית ובמחשבה
הלאומית היהודית מהווה גורם מפרה מבהינה אינטלקטואלית, אולם דא עקא, שמציון
האקדמאי לא יוצאת כל תורה לאומית להמונים, וק"ו שלא — לנוער, וזאת חרף
השימוש המרובה באמצעי-התיקשורת למיניהם. דומה, כי חלק מסויים מהאצולה
האקדמאית נגרר עם משבי "רוח-הזמן" תוך רכישת פופולאריות בקרב הסטודנטים
עם גילויי "פתיחות", "מודעות" והבנה לתופעות לא כל כך סימפאטיות.

טיוטה לטיפול-מונע

מהמפורט לעיל מסתברים גם הקשיים בניסוח תוכנית-חינוכית לאומית, שעה
שהדעות חלוקות בצורה קוטבית, והגישה לאתגר הלאומי נושאת אופי מתגונן ומצטדק
ולאו דוקא מצטיין באיפיון פוזיטיבי.

מבלי להיכנס לגוב האריות של ווכחנות אידיאולוגית ופוליטית, דומני כי ניתן
לנסח במוסכם את המכנים-המשותפים המינימליים המקובלים על מרבית המפלגות
הציוניות, כפי שהדבר בא לכלל ביטוי בהחלטת הכנסת בדבר הזכויות-ההיסטוריות של
עם ישראל על ארץ-ישראל. זו, לדעתי, צריכה להיות נקודת-המוצא לכל תוכנית חינוכית-
לאומית שתתנסח בעתיד. בכך אין עדיין כל השלכה פוליטית מחייבת בעניינים אקטואליים
כגון עתיד השטחים, או מישקל הזכויות-ההיסטוריות של ערביי א"י. לכן, אם אמנם
יושג מצע מינימלי מוסכם על דעת רוב הציבור היהודי-הציוני בא"י לגבי נקודת-
המוצא — ניתן יהיה להציע קווים לתיכנון תוכנית לימודית-חינוכית, שתיושם בראש
ובראשונה בבתי-ה"ס העל-יסודיים. בשלב זה נראית לי תוכנית מעין זו באפיק דר-
מסלולי, או דר-נושאי: ראשית, יהא צורך ברביזיה בלימודי התנ"כ, ההיסטוריה-
הישראלית והגיאוגרפיה כשהדגשים יושמו על אותם נושאים הצופנים בחובם זיקות
ברורות והדמ-שמעיות לזירת-האירועים הארצישראלית. בדיקה כמותית ואיכותית של
תוכניות-הלימודים הקיימות במקצועות אלה תיעשה לאורו של תמרור זה. כבר עתה
נראה לי, כי יהא צורך להקצות זמן ומרחק ניכרים לנושאים כגון תולדות ההתיישבות,
שלב-התפתחות הישוב, מאבקיו השונים עד להתגבשותו הריבונית-לאומית. יהא עלינו
להקדיש מקום מכובד לתולדות המחתרות למיניהן ולגיתוח מלחמותיו של צה"ל עד
מלחמת ששת-הימים ועד בכלל. אינני יודע עדיין באיזו מיסגרת טכנית ומתודולוגית
ניתן יהיה לשלב נושאים אלה, יש מקום, לעניות דעתי, לנצל מסגרות קיימות, ואולי
להפיה רוח-חיים חדשים בלימודי הגדנ"ע ע"י גאולתו ממעמדו הנוכחי "הנחות" וטיפול
מקצועות הוראה עיוניים במסגרתו, במקום המקצועות טרום-צבאיים שיעילותם מפקפקת
למדי.

שנית, לא ניתן להפריד מלאכותית בין המיכלול המוצע לעיל לבין המרחב
הגיאוגרפי-החברתי של הסובב את ארץ-ישראל. לפיכך יהא צורך לנסח ראשי-פרקים
ענייניים ומכוונים לנושאים-לימודיים בתחומי התנועה הלאומית הערבית וההתפתחויות
החברתיות-כלכליות במדינות ערב בימינו. כצעד ראשון והזכרחי למגמה זו — יש לבדוק
מחדש את גורמי דעיקתן והצטמקותן של המגמות-המזרחיות בבתי-ה"ס העל-יסודיים
ולהציב תמריצים שיעוררו תלמידים להצטרף למגמות אלה. יש להחזיר עטרה ליושנה

ללימודי השפה הערבית ולהופכה לשפה זרה שנייה במעמד מכובד ומחייב. יהא עלינו לגבש תוכנית בשתי רמות-שונות: רמה כללית, שתחייב את כלל תלמידי המוסדות התיכוניים, ורמה "מקצועית", שתחייב את הלומדים במגמות המזרחיות בלבד. שני המסלולים, או המיכלולים, ששרטוטיהם הכלליים הותוו להלן ולא נדונו בפרטיהם, חייבים להתגבש כמרכיבים יסודיים בכל תוכנית חינוך לאומית לנוער הלומד, יש לראותם כבר עתה באורח מוכלל כלימודי-חובה לתלמידי הכתות העליונות בבתי-ה"ס העל-יסודיים. יצירת הדפוסים והמיסגרות הטכניות והמתודיות למיכלולים אלה אינה מחייבת דוקא גישה מהפכנית. אדרבא, ניתן לייעל מתכונות קיימות, ובמיוחד ניתן לצקת תוכן חדש בקנקנים שהתייבשו ושנס ליחם. מכל מקום, אפילו אם לא יושגו התוצאות המקוות בשלבים הראשונים, הרי שלפחות עשויה התוכנית לתרום את חלקה להצבר של מידע בסיסי בתחום חינוכי-לאומי מרכזי זה. לצערנו הרב, לוקה הנוער, רובו ככולו, בהיעדר מידע חיוני הן בתולדות הציונות, הן בתולדות א"י והן בהתפתחויות המגוונות בקרב העמים הסובבים אותנו.

כדי למנוע מכולנו תדהמה וזעזועים כנים, כדוגמת אלה שפקדו אותנו עם חשיפתה של רשת הריגול הדו-לאומית, יש לנקוט מייד בצעדים מעשיים לגיבושה ולהרצתה של תוכנית-הלימודים כבר בשנת-הלימודים הבאה. הגופים האחראיים והשותפים הפוטנציאליים לתוכנית חינוך לאומית הם — משרד-החינוך והמחלקה לתוכניות-לימודים, אירגון-המורים העל-יסודיים, אירגון מורי הסמינרים ומומחים מקצועיים מהאוניברסיטאות, שיש להם זיקה אישית לנושאי החינוך הלאומי.

עת לעשות ויפה שעה אחת קודם.